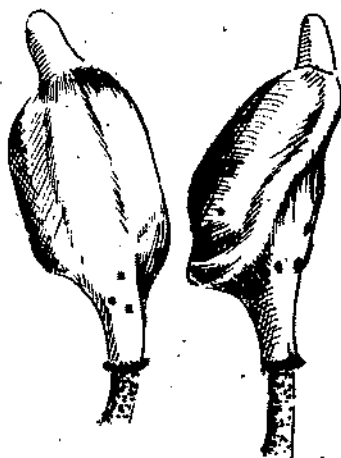

BRYBAUMIA

Mededelingen van de Bryologische Werkgroep
van de Ned. Nat. Hist. Ver.

No 2. Febr. - Maart 1947.

Redactie adres: W. Meijer, Prins Hendrikkade 96, Zaandam

EEN EN ANDER OVER DE MOSFLORA RONDOM LEIDEN.

"Leyden, bakermat der bryologie in Nederland"

Wat verdween...

Als we Leiden zeggen, denken we aan Boerhaave, Van der Sande Lacoste, Dozy en Molkenboer, maar ook aan Leptodon Smithii, Catosuspium nigratum, Hypnum incurvatum, Fimbriaria pilosa.....Voor het oog van elke mossenliefhebber verriften dan schone visionen en een treurig heimwee stijgt in hem op bij het horen van al die namen. Weg zijn al deze zeldzaamheden, de roem van Leiden's mosflora, en daarmee verdwenen zij tevens uit ons hele land, want Leiden's omgeving was hun enige vindplaats.....En niet bij deze mossen alleen bleef het: wat was het lot van Plagiochila asplenoides? Met het rooien van het bosje waar hij stond, bij Kudelstaart (Leimuiden), waren ook zijn uren geteld. Waar bleef Abietinella abietina? Hij verdween uit de droge duinen van Katwijk op even geheimzinnige wijze als zijn lotgenoten Anacamptis pyramidalis en Himantoglossum hircinum! In 1929 wist weliswaar J. de Vries hem op een andere plaats weer te vinden (nl. op één plek in Meyendell), "zeer algemeen op de meeste duingronden" (Van Eeden) is hij zeker niet meer. Zelf vond ik hem nog nooit in het duin. Bartramia pomiformis verdween door zandafgraving. En waarom sloopte men juist de Koepoort, dit oude poortje van Doezastraat naar Heerenstraat? Een schat van mossen, groeiend op zijn eerbiedwaardige kruin, stierf met hem. Ik noem slechts Didymodon luridus en D. tophaceus var. brevifolius. Hetzelfde lot trof de rijke mosvegetatie van de oude Spanjaardsbrug. Een dorado voor den negentienden eeuwse bryoloog verdween ook met het aanleggen der Haagse en Leidse drinkwaterleidingen. Hoe vaak zie ik niet, bladerend in het herbarium van de Ned. Bot. Vereniging, op het etiket bij een fraaie vondst "Persijnsplan agter Wassenaar" stann, geschreven in het minutieuze nette handschrift van Dozy en Molkenboer? Bryum turbinatum en neodamense, Campyllum helodes, Drepanocladus lycopodioides, Scorpidium scorpioides en nog vele andere vonden zij er. Waar vindt men tussen de residentie en Noordwijkerhout nu nog zulke heerlijke, natuurlijke, vochtige duinpannen? Weer was het de mens, die ze vernielde. Met deze natte pannetjes moet ook Fimbriaria pilosa verdwenen zijn, dit interessante arctischalpiene thallouze levermos der Marchantiales, en tevens het eerste mos, dat in Nederland verzameld en bewaard werd. Want het was in het herbarium van den ouden David de Gorter, dat hij ontdekt werd, en de vinder bleek de Leidse hortulanus Meerburgh (zie Van Ooststroom, Ned. Kruik. Arch., 51, 1941, p. 269). Waar eens (1841) Catosuspium nigratum, dit relict der ijstijd, groeide in een drassige duinpan (het Langeveld) bij Noordwijkerhout, graast nu een geitje aan een paaltje.....Met hem sneuvelde daar Campyllum stellatum, Ctenidium molluscum, Dicranum spurium e.a. Hoe Hypnum incurvatum, in ons hele land slechts bij Voorschoten gevonden, verdween, is een even groot raadsel als hoe hij er kwam (N.K.A. 45, p. 157). Maar het materiaal, dat in het herbarium bewaard bleef, is onomstotelijk deze soort, en even onomstotelijk is het feit, dat we hem niet meer vinden. Ook Leptodon, een klant uit warme streken: het Middellandse Zeegebied, wien het behaagde in het Haagse bos zijn Noordelijkste vindplaats in Europa te bewonen, is weg, ook dat is zeker. Verdoorn lukte het niet meer hem terug te vinden, en even vergeefs zocht ondergetekende boomstam systematisch af.....(en toch was dat nog vóórdat de

Hunnen uit het Oosten ons Haagse bos zo kwamen toetakelen). Was het de wabe benzinstank van het steeds toenemend autoverkeer langs de Leidse straatweg, waardoor het hem te bar werd? Of zouden soms onze eerwaarde bryologen van een kleine honderd jaar geleden wat al te ijverig verzameld hebben?? Men maakte er zelfs exsiccaten van, en grote lappen van dit mos werden rondgestuurd met kwistige hand, aan ieder die het hebben wou..... En steeds nog voort gaat Homo sapiens met te vernielen wat er over bleef. In recente dagen hebben wij allen dat proces met versnelde spoed van dichtbij kunnen meemaken. Ook onder de mossen vielen slachtoffers van de terreur. Ik denk aan Ptilidium ciliare, dit sierlijke levermos, algemeen op ons diluvium, uit de duinen niet bekend, dat ik zomer 1941 ontdekte in een dennenbosje in de binnenduinen bij Noordwijk. Het groeide daar samen met Calluna vulgaris, in een van de schaarse fragmenten van het Calluneto-Genistetum bij Leiden. Rang, net daar werd door de moffen een tankgraacht gegraven, van het open duin tot Voorhout, en het bos ter weerszijden werd tot een strook van totaal 200 meter breed, geheel vernield: "voor schootsveld". Een kale, stufvande zandvlakte kwam ervoor in de plaats. Exit Ptilidium....

Wat bleef of kwam.

Maar als U denkt, dat dit hele stuk zo in mineur blijft, dan hebt U het toch mis! Gebleven is Rhytidium rugosum, de trots en sieraad van ons duin van het Wassenaarse slag tot de Zijk (N.K.A. 50, p. 394). En nieuwe vondsten hebben zich de laatste tijd gevoegd bij de oude, zoals gelukkig in heel ons land het geval is, naarmate meer ogen zijn gaan spuren naar mossen. Ik noem voor Leiden slechts Encalypta contorta, Dicranum maius, Rhytidium loraus, Cratoneurum filicinum, Bryum elegans, Tortula latifolia. Maar niet om de zeldzaamheden gaat het mij hier in de eerste plaats. In het volgende wil ik, verre van volledig te zijn, frachten U een kleine indruk te geven van het karakter van mosflora en -vegetatie rond Leiden, en U op terreinen wijzen, die een bezoek bijzonder waard zijn.

Leiden ligt op rivierklei, oegstgeest met de Leidse Hout en Poelgeest op oud duinzand. De omgeving van Leiden wordt gevormd door vette kleigronden (rivier- en zeeklei) en jonge en oude veengrond, bedekt met uitgestrekte weilanden, en hier en daar een enkel perceeltje oud bos ("Huis Te Warmond"); op de veengronden vinden we de grote plassen: Kager, Brasemer, Westeinder, Nieuwkoopse plassen en enkele kleinere onder Zoeterwoude en Stompwijk. En dan hebben we natuurlijk onze duinen met daarachter de reup bossen (of wat daar van over is) op uitgelooft duinzand uit de eerste duinvormende periode.

Plantengeografisch behoort Leiden's omgeving tot het Hafdistrict (klei- en veengronden) en het Duindistrict (duinen). Ofschoon de hoofdmassa van het Rijnwater vroeger dwars door Leiden ging en bij Katwijk in zee kwam, houdt het fluviatiele district, dat ook nu nog de Kromme Rijn volgt, bij Utrecht op. In de mosflora van Leiden zouden we in Homalia trichomanoides en Madotheca platyphylla nog zwakke aanduidingen van dat fluviatiele district kunnen zien. Vroeger kwam bij Leiden ook de fluviatiele Leekia polycarpa voor. Op natte tegels van het paadje door de kunstmatige moerasjes in de hortus botanicus vond ik Cratoneurum filicinum (var. trichodas), een fluviatiel-krijt-subcentreuroop mos, maar het is duidelijk uit de vindplaats, dat we hier met een jonge vindplaats te maken hebben, niet met een relict. Interessant is echter, dat reeds Boerhaave in 1720 deze plant voor Leiden vermeldt, evenwel zonder bewijsmaterieel, wat Wachter aan de vondst deed twifelen (N.K.A. 49, p. 259).

Maar gezien de recente vondst hoeft deze oude opgave geenszins onjuist te zijn. *Tortula laetifolia* is in ons land zelfs een typische fluviaal, maar het Haagse bos ligt wel wat ver van de Oude Rijn, om dit struompje voor dit vorkomen aansprakelijk te stellen. Gek blijft dan ook deze vondst, bij het "Roombuis" (tegenwoordig "Chateau bleu" geheten), vooral als men de standplaats in aanmerking neemt; op de voet van een oude beuk in het droge eikenhaagbeukenbos op oud duinzand! Het was de vorm met talrijke broedknoppen op de bladlamina van propagulifera). Zo leverde het vergeefse speuren naar *Leptodon* mij toch nog wat goeds op!

De duinen.

De Rijn voerde wel allerlei Centraal-Europese, thermophile planten naar de duinen bij Katwijk. Misschien geldt dit ook voor de mossen *Abietinella abietina* en *Encalypta contorta*, en de pontisch-pannische *Rhytidium rugosum*, die de typerende Hollandse naam van buizerdmos verwierf. Of de laatste wel zo thermophil is, begin ik sterk te betwijfelen, sinds ik hem in de Alpen tot op 2200 m. in *Rhododendron hirsutum* heidenen vond! De eerste twee soorten zijn het echter wel. Een andere oorzaak voor het voorkomen van deze soorten bij Katwijk-Noordwijk kan zijn het microklimaat aldaar. De duinen tussen Katwijk en Noordwijk zijn hoog; bovendien heeft men ze aan de binnenzijde steil afgegraven, waardoor het hele grondwaterrelief in de duinen beïnvloed is, en de bovenkant van de "lens" van zoet grondwater, die op het zoute water drijft, een eind onder de grond gedrukt is. De droogte door de lage grondwaterstand wordt nog geaccentueerd door de relatief geringe regenval in dit deel van onze duinen, terwijl de duinen hier hun grootste kalkgehalte bezitten, het duinzand daardoor snel door de zon verwarmd wordt. Al deze factoren werken samen om een droog, warm microklimaat te scheppen, en het behoeft dan ook niet te verwonderen dat het *Tortuleto-Phleetum* op de Z. en N. hellingen en het *Anthyllideto-Silenetum* op de N.hellingen juist hier hun fraaiste ontwikkeling vertonen in ons land. Het is in de laatste associatie, dat ik *Encalypta contorta* vond (zie N.K.A. 50, p. 390). We vinden er ook *Rhytidium rugosum*, maar terwijl *Encalypta* alleen in deze associatie gevonden werd, trof ik *Rhytidium* ook op zacht gloeiende, sterk door konijnen begraste N.hellingen aan, in het *Festuceto-Galietum maritimi*, waar speciaal *Rhynchosostegium megapolitanum* en *Brachythecium albicans* zich thuis voelen. Dit *Festuceto-Galietum* beslaat een groot deel van de duinen tussen Wassenaar en Noordwijk. In het typische *Anthyllideto-Silenetum* vinden we verder *Camptothecium lutescens*, *Didymodon rubellus*, *Tortula subulata*, *Hypnum cupressiforme* var. *elatum*, *Rhynchosostegium megapolitanum* en *Pseudoscleropodium purum* (ook fructificerend). In de iets minder kalkrijke en iets minder droge duinen ten Z. van Katwijk ontwikkelt zich deze associatie op schaduwrijke N.hellingen door uitloging en humusaccumulatie naar een acidiphiler stadium, met *Salix repens*, *Pirola rotundifolia*, *Polypodium vulgare* e.a., echter vooral tot uiting komend in het mosdek, dat gevormd wordt door een weelderig tapijt van *Pleurozium Schreberi*, *Hylocomium proliferum* (tussen Katwijk en Wassenaar beide met sporekapsels!), *Rhytidadelphus triquetrus*, *Rhodobryum roseum*, *Dicranum scoparium* en *undulatum*, *Thuidium tamariscinum* en *Lophocolea bidentata*. In de iets vochtige duinvalleities tracht *Fissidens adiantoides* een schuchter bestaan te voeren. Helaas zijn de werkelijk natte valleien verdwenen; hiendoor en door het ontbreken van kalkarm duin is de duinflora veel minder gevarieerd en rijk dan bijv. die van Alk-

maar. Als mager surrogaat voor de natte pannetjes hebben we alleen nog de kunstmatige "sprancken" in Meyendell. Deze bevatten vnl. *Calliergonella cuspidata*, verder nog *Drepanocladus aduncus*, volgens Verseveld ook *Drepanocladus exannulatus*, *Campyllum protensum* fo. *tenerum*, *Lophocolea cuspidata* fo. *luxurians* en *Pellia epiphylla*.

Maar laten we liever beginnen bij het begin, en dat is het strand, volkomen mossenloos. Dan volgt bij ons het *Elymeto-Amphiletum* op de buitenkant van de buitenste duinrij. In het mobiele, nog iets zilte zand groeien hier eigenlijk alleen *Brachythecium rutabulum* en *Camptothecium lutescens*. Aan de landzijde der zeeoep "troedt" het *Hippophaeto-Ligustratum* "op"; in zijn *Hippophaea*-variant (dit is bij ons slechts een zonatie, de successie staat stil). De genoemde 2 soorten handhaven zich, *Rhynchosostegium megapolitanum*, *Brachythecium albicans* en *Pseudoscleropodium purum* voegen zich erbij, en dank zij de schaduw van de duindoornstruiken, ook: *Hypnum cupressiforme* var. *elatum*, *Dicranum scoparium* en zelfs *Lophocolea bidentata*. De bewering van Verseveld, als zou *Rh. megapolitanum* uitsluitend op de zeeoep voorkomen, is echter onjuist: ik vond hem zelfs in de binnenste duinen! Op kleine, open plekken, die niet sterk gaan stuiven, installeert zich *Tortula flavovirens*, in onze duinen zeer algemeen. Worden de gaten in het plantendek groter, dan gaat de zaak stuiven, en, met *Carex arenaria* als pionier, treedt het *Tortuleto-Phleetum* op. Een belangrijke zandbindende rol spelen hierin het duinsterretje, *Tortula ruralis* var. *arenicola* (dat we vaak met sporekapsels kunnen vinden, de jonge in Nov.-Febr., de rijpe in Mei) en op de droogste, kalkrijkste hellingen ook *Ditrichum flexicaule* var. *densum*. Beide groeien snel omhoog, als ze door stuifzand bedekt worden. Vaak vindt men *Tortula ruralis*, die aan de basis van de stam typische *ruralis*-bladeren heeft, aan de top typisch de "var". *arenicola* is! Het is dus geen subspecies (ondanks zijn eigen areaal), zoals Dixon ons wil doen geloven, zelfs geen variëteit, hoogstens een modificatie. In Meyendell vond ik zelfs geheel zuivere *T. ruralis* (bovendien met vrijwel ontbrekende glashaar!), op een schaduwrijke standplaats.

Secundair installeren zich in het *Tortuleto-Phleetum* *Hypnum cupressiforme* var. *elatum*, *Dicranum scoparium*, soms overtrokken met een zwartbruin vilt van *Cephaloziella Starkii*, *Bryum bimum*, en in de meer uitgeloopte en sterk door konijnen geteisterde binnenduinen (*Dyn-rell!*) ook veel *Rhacomitrium canescens*. Want behalve de wind, vernielen ook mens en konijn veel van de duinvegetatie. Waar op beschaduwde N.hellinkjes onze voet of een stortbui miniatuurgaten slaat in het plantendek, zijn *Didymodon* en *Tortula subulata* de pioniers om de wond te helene. Waar door geregelde betreding een vast pad in vlak duinterrein ontstaat, breiden zich de lage, dichte, geelgroene zoden van *Barbula convoluta*, het "duinklinkermos", uit. Bij zacht regenwaertje zieh we daartussen vaak de glibberige, zwartgroene bollen van *Nostoc* of *Collima* opzwellen.

Het is een aardige attentie van de mens om of en toe een vuurtje te branden. In het open duin veranderen deze plekken later in velden van *Ceratodon purpureus*, in het vroege voorjaar met een roze gloed van milliarde kapselstelen overtoegen. Hetzelfde beeld geven de verinten reggeakkertjes te zien. Op uitgeloopte plekken vinden we ook *Polytrichum piliferum*. Stookt hij echter een vuurtje in een beschaduwde dalletje of in een duinbosje, dan kunt u er zeker van zijn er het volgend jaar *Funaria hygrometrica* aan te treffen (Meyendell).

Ja, die duinbosjes! Tussen Noordwijk en de Zijk hebben we alleen maar die eilandige
Juniperinum

indefinite grove dennenaanplantingen met niets als wat schaarse *Epipactis latifolia* en *Rhodobryum roseum* eronder, verder nog wat valleitjes met struweel van liguster, duindoorn, heggenrank, meidoorn en Gelderse roos. Tussen Katwijk en Noordwijk ontbreken ook deze. Door de activiteit van badgast, nattenknoper, geit, azel en konijn zijn deze duinen zeer kaal. Maar Meyendell, Kijfhoek en Bierlap, dat zijn namen, die ons wat meer te zeggen hebben op dit punt. Het grootste complex duinbos vinden we in de Kijfhoek, tevens het mooiste. Het is altemaal berkenbos, behorend tot het Hippophaeto-Ligustrum betuletoom. De moslaag wordt vnl. gevormd door *Eurhynchium striatum* en *Stokesii*, *Rhytidiadelphus triquetrus*, *Thuidium tamariscinum*, *Isothecium myosuroides*, *Rhodobryum roseum*, *Dicranum undulatum* en *Lophocolea bidentata*, op de iets vochtiger plekken (met *Valeriana dioica*) bovendien door *Mnium undulatum* en *Seligeri*, en *Climacium dendroides*. Het nog vochtiger bastype met *Eupatorium cannabinum* enz., waarin *Calliergonella cuspidata* voorkomt, zoals we dat bijv. uit de Verbrande Pan bij Bergen kennen (zie N.K.A. 51, p.313), ontbreekt hier geheel. Daarentegen lovert de Bierlap een grootcheeps voorbeeld van wat te sterke wateronttrekking kan doen: de berken, verzwakt en aangetast door *Polyporus betulinus*, sterven af en overal liggen de dode berkenstammen kras op de grond. Een dichte, wuivende savanne van *Calamagrostis Epigeios* heeft zich onder de losse berkengroepjes uitgebreid. Het is interessant om te zien, hoe de epiphyten der berkenstammen (van de mossen noem ik *Orthotrichum affine* en *fastigiatum*, *Dicranoweisia cirrhata*, *Radula complanata* en *Frulliania dilatata*) op de omgevallen stammen overwoekerd worden door de bodemosses, waarvan *Dicranum scoparium* haantje de voorste is. Dan volgen ook de grote pleurocarpen, allereerst *Thuidium tamariscinum*; de molmende berkenstronken, die blijven staan, worden eerst overtrokken met de teergroene *Lophocolea heterophylla*, dan volgen *Aulacomnium androgynum*, *Campylopus flexuosus*, *Dicranella heteromalla*, *Webera nutans* en *Plagiothecium laetum*, ongeveer in deze volgorde; op drogere stronken is het rijk der *Cladonia's* (*O.A. Cladonia pityrea*) en van *Dicranum scoparium*. Als alle berken verdwenen zijn, blijven kale duinnietstappen over, met in het voorjaar rood gloeiende velden van *Ceratodon purpureus* en *Polytrichum juniperinum* (Bierlap).

Wie belang stelt in een uitvoerige soortenlijst van het duin, kan ik verwijzen naar de lijst van Verseveld (De Lev. Nat. 33 (1929), p. 289-294, 356-359), die in het kader van het Meyendellonderzoek dit 1120 ha. grote duinterrein op mossen inventariseerde. Hij vond er 78 soorten. Dat dit nog geenszins volledig is, bleek mij, toen ik bij mijn eerste bezoek aan Meyendell al dadelijk 3 soorten aan de lijst kon toevoegen, te weten *Isothecium myosuroides*, *Mnium affine* (c. fruct.) en *Lophocolea bidentata*. En daarmee nemen we afscheid van het duin, want de ruimte dringt.

De bossen.

Van de bossen aan de binnenduinrand was ongetwijfeld het particuliere landgoed van de Koningin, Raaphorst, voor mossen het mooiste, en ondanks de vele bomkraters van het hevige Engelse bombardement op de betonnen VL-startbanen in het bos, nog steeds een bezoek ten volle waard. Laten we hopen, dat het momenteel geheel afgesloten gebied binnenkort weer voor ons toegankelijk zal zijn.

Als U het hak binnengaat bij de ingang Ter Horst, dan hebt U in het perceel bos rechts van de oprijlaan al direct het aan mossen rijkste stuk voor U. Voor hogere planten minder

interessant (een aangeplant gemengd eiken- linden-sparrenbos met arme ondergroei, sociologisch nauwelijks te definiëren), is dit deel voor de bryoloog een waar dorado, te vergelijken met het Bergen bos. De bodem, oude duingrond (het heuvelachtig reliëf is nog goed te zien), is bedekt met een weelderig tapijt van *Thuidium tamariscinum*, *Eurhynchium striatum* en *Stokesii*, *Brachythecium rutabulum*, *Hypnum cupressiforme*, *Plagiothecium undulatum*, *Rhytidiadelphus triquetrus* en *lorsus*, *Hylocomium proliferum*, *Pléurozium Schreberi*, *Mnium hornum undulatum*, *-rostratum* en *Seligeri*, *Lophocolea bidentata*, *Polytrichum attenuatum*, *Catharinaea undulata*, *Dicranum scoparium*, *-undulatum* en *maius*! Het was ook hier, dat Wachter en ik op een dennestomp *Dolichotheca silesiaca* vonden. *Plagiothecium undulatum* breidt zich de laatste jaren sterk uit: Op de meest uitgeloopte plekken groeit hier en daar *Leucobryum glaucum*, die echter sterk achteruit gaat. Op de kussens parasiteert soms het paddestoeltje *Calera hypnorum*. *Leucobryum* is, uit edaphische gronden, een zeldzame verschijning rond Leiden. Ik vond hem verder nog in Duynreil, Wachter vond hem ook op Oud-Clingendaal (beide in Wassenaar) en in Ockenburg bij den Haag (N.K.A. 45, p. 154). Tegen de steile kanten van boskuilen vinden we veel *Dicranella heteromalla*, rijk met kapsels. De bomkraters in het bos beginnen nu begroeid te raken. Als pionier bedekt *Funaria hygrometaca* het zand met geelgroene tapijten en talloze, roodbruine, gekronkelde kapselstelen.

Interessant is ook de Seringenberg in Raaphorst, vooral de N. N.W.helling, waar onder een dicht seringenstruikgewas niet slechts *Eurhynchium striatum*, *Mnium undulatum* en *cuspidatum*, *Fissidens adiantoides*, *Bryum capillare* en *Tortula subulata* weelderig tieren en alle fructificeren, maar zelfs *Rhodobryum roseum* kapsels draagt! Op het paadje, dat naar de top voert, vond ik *Barbula vinoalis* var. *cylindrica* met archegoniën.

De tot het Festuceto-Thymetum behorende, gloeiende, zandige bosweiden, in de nazomer, als *Viola tricolor*, *Potentilla argentea*, *Sedum acre* en *purpureum*, *Campanula rotundifolia*, *Erodium glutinosum* en *Myosotis hispida* in massa's bloeien, één symphonie van zachte blauwe en gele pasteltinten, toeien zich in het voorjaar op sommige plaatsen rossig door velden van fructificerende *Bryum caespiticium*. Verder groeien tussen het gras veel *Rhytidiadelphus squarrosus* en *Climacium dendroides*, op de drogere plekken ook *Rhacomitrium canescens*, *Tortula muralis* var. *arenicola* en *Camptothecium luteocens*. Op lage plekken strekken zich donkergroene haarmosvelden met van wit-viltige huikjes Voorziene, rode kapselstelen uit. Er groeien zowel *Polytrichum commune* als *P. attenuatum*, waartussen *Hylocomium proliferum*.

Achter de bossen en bosweiden op oude duingrond strekt zich een strook oude veengrond uit, met weilanden en dicht hakhout, behorende tot een fraai *Alnetum glutinosae*, met 6 vegetatielagen boven elkaar en *Eurhynchium striatum* in de zeer schaduwrijke moslaag. Op een oude, rotte plank over een slootje groeit *Amblystegium varium*. Daarachter komt een tweede strook oude duingrond, doorsneden door de spoorbaan Leiden- Den Haag en geologisch behorend tot de eerste duinvormende periode. Hierop liggen het jachtslot Ter Horst en het buiten Duivenvoorde met hun hoog opgaande eikenbossen. De mosflora dezer bossen komt overeen met, maar is veel armer dan die van de bossen vlak achter de duinen. Raaphorst werd door Wachter en mij onafhankelijk van elkaar geïnventariseerd en een lijstje kan men vinden in het N.K.A., 50 (1940), p. 388. Daarna vond ik er nog heel wat soorten bij, o.a. *Bryum ventriosum*, *Barbula fallax* en enkele reeds boven genoemde soorten, zodat nu in totaal 64 mossesoorten van dit 450

noemde *Polytrichum* wordt hier 50 cm. lang; Van Zinder en Bekker verzamelde er bovendien *Sphagnum magellanicum*, *papillosum* en *acutifolium*, met daartussen *Odontoschiema Sphagni* (mededeling W. Meyer). Op afgeestoken turf groeit trouw de leuka *Dicranella cerviculata*, samen met allerlei levermosjes, o.a. *Marchantia polymorpha*.

In de schraallanden langs de Meya werden bovendien in de *Molinia*-Veenmos en de *Molinia*-*Dicranum palustre*-*Hypnum cupressiforme* vegetaties verzameld: *Leucobryum glaucum*, *Sphagnum plumulosum*, *contortum*, *auriculatum*, *Campylium stellatum*, *Riccardia pinguis*, *cf. sinuata*, *Lophozia ventricosa*, *Scapania irrigua* en *Fissidens adiantoides*. (leg. et det. W. Meijer).

En zo resten ons dan nog de epiphyten en epilithen te bespreken.

Op bomen.

Van de door mossen gevormde epiphytenassociaties komen er bij Leiden vnl. twee voor, het *Syntrichietum laevipilae* en het *Dicraneto-Hypnetum filiformis*. De eerste en meest verbreide associatie is hier fraai ontwikkeld, het moeit op oude iepen langs wegen. De speciale de Rust- en Vreugdlaan in Wassenaar, het begin van de straatweg Noordwijk binnen Noordwijkerhout, de oprijlaan van het buiten "Offem" in Noordwijk, en de polderweg tussen Oud Ade en Rijpwetering. Het is hier, dat we de kensoorten *Tortula laevipila* en *papillosa*, *Orthotrichum Lyelli*, *Leucodon sciuroides* en *Zygodon viridissimus* telkens weer vinden, samen met *Orthotrichum affine* en *diaphanum*, *Dicranoweisia cirrhata*, *Frdlania dilatata*, *Radula complanata*, *Metzgeria furcata*, *Pylaisia polyantha* en *Homalothecium sericeum*. *Cryphaea arborea* heb ik nog niet terug kunnen vinden. Het was ook in deze associatie, dat ik op iepen langs de Zoeterwoudse weg tegenover de kalkovens vóór de Lamme Brug samen met *Oxyrhynchium pumilum* onze nieuwe indigee *Bryum elegans* Nees vond (hierover wordt uitvoariger bericht in een artikel: "Aanvullingen op de moesflora van Alkmaar", dat in het N.K.A. van 1944 zal verschijnen). De levermosrijke, hygrophiele duinvariant van het *Syntrichietum laevipilae* kunnen we bewonderen op oude eiken in Duijnrell en vooral op de oeroude eiken langs de Leidse straatweg bij "Rust en Vreugd" in Wassenaar, waarop de bordjes staan met: "Deze boom mag niet gekapt worden".

Een merkwaardige en zeldzame subassociatie op zeer droge, zonnige, gëxponeerde iepen lange stoffige wegen is het *Syntrichietum laevipilae grimmetosum*, dat als differentierende soorten een aantal lithophyten herbergt. Rondom Leiden vond ik hem slechts bij Katwijk, met *Bryum argenteum*, *Tortula muralis* en *Ceratodon purpureus*!

Het *Dicraneto-Hypnetum filiformis* is slechts zeer fragmentair ontwikkeld op takken van eiken in Raaphorst en op een oude meidoorn aan de Raadhuislaan in Wassenaar. Ik noteerde de *Hypnum cupressiforme* var. *filiforme*, *Dicranoweisia cirrhata*, *Dicranum* en *Mnium hornum* (op 1,5 m. boven de grond!). De kensoorten *Antitrichia curtipendula* en *Neckera complanata* kwamen hier vroeger ook voor, maar zijn uitgestorven.

Van muren, daken en bruggetjes.

Aan epilithische mossen is Leiden met zijn vele oude muurtjes en bruggetjes zeer rijk. Speciaal raad ik U aan in de stad de grachtkanten van en bruggetjes over Rapenburg, Vliet, Steenschuur en Levendaal te bezoeken (voor zover niet vernieuwd, wat helaas in toenemende mate gebeurt!), buiten de stad de oude bruggetjes en tuinmuurtjes van de buitenplaatsen in Wassenaar en Noordwijk-binnen, de sluisjes in de slootjes langs de Oude Rijn tussen Alphen

en Leiden (Lage Zijde) en de vele bruggetjes in de polder bij Rijpwetering en over Schenk en Veerwetering tussen Leiden en Den Haag. 's Winters kan men die bruggetjes prachtig op de schaats bezoeken, en dan tevens onderzoeken, wat er onder tegen de bruggetjes aan griet. Maar bovenal raad ik U aan: neem eens een halve dag om het oude muurtje in Katwijk-binnen, dat de tuin van het St. Willibrordusmissiecollege van de Rijnstraat scheidt, te onderzoeken. Verzamel echter niet of zeer bescheiden, want dit muurtje is een waar natuurmonument, en zijn vegetatie zeer kwetsbaar; en nu we de Koepoort in Leiden kwijt zijn, moeten we dit muurtje dubbel in ere houden!

Op de bovenkant van jonge muurtjes in de zon zien we allereerst (bij voorkeur op baksteen, kalk of cement) *Tortula muralis* optreden, op zeer hete, droge plekken in de var. *incana*. Daarna volgt (bij voorkeur op hardsteen, basalt, graniet e.d.) *Grimmia pulvinata*, vervolgens *Bryum argenteum*, *Orthotrichum diaphanum*, *Ceratodon purpureus*, daarna ook *Bryum capillare* en *caespiticium*, *Weberia nutans* en *Cladonia* spp. (o.a. *Cl. coniocraea*). Er is nu al wat stof in de moszoden gevangen en humus gevormd, absolute voorwaarden voor het zich installeren van een gezelschap van *Tortula ruralis* (typische vorm) en *Orthotrichum anomalum*, met *Homalothecium sericeum* en *Hypnum cupressiforme* var. *teetorum*. Daar de stof- en humusaccumulatie op muurtjes zeer langzaam gaat, wordt dit laatste stadium slechts op zeer oude muurtjes bereikt, en is derhalve zeldzaam, gezien de onaangename gewoonte van *Homo sapiens*, om de muurtjes al vóór die tijd te slopen of te restaureren (wat op hetzelfde neerkomt). Het fraaist ontwikkeld is dit gezelschap op genoemd muurtje in Katwijk, waar zich zelfs *Tortula subulata* en *Didymodon rubellus* in deze vegetatie genesteld hebben, en we op de zoden van *Tortula ruralis* *Peziza* sp. vinden. Eenmaal (Wassenaar) vond ik in dit gezelschap *Tortula laevipila*(f). De volgende fase in de successie is de installatie van *Phanerogamen*, dank zij de dikke humuslaag der mossen; allereerst *Sagina procumbens*, daarna *Poa compressa*, *Ceratium triviale*, *Sedum acre*, *Arenaria serpyllifolia*, *Senecio vulgaris* e.a. Soms vinden we in de moslaag *Dicranoweisia cirrhata*.

Op beschaduwde muurtjes gaat de groei der mossen en derhalve ook de humusvorming, dus ook de successie, sneller, terwijl bovendien andere soorten ten tonele verschijnen. Ook hier is *Tortula muralis* pionier, maar het is vaak de var. *rupestris* of overgangen daarnaar, terwijl hij aan waterkanten zijn glasharen verliest en overgaat in de "var." *aestiva*. Nu volgt *Orthotrichum diaphanum*, die zich sterk uitbreidt (soms is deze soort pionier in plaats van *Tortula muralis*: Leidse Hout), en *Grimmia pulvinata*; dan volgt *Bryum capillare*, soms *Orthotrichum affine*. Bij zandaanvoer door de wind installeert zich *Barbula convoluta*. Al spoedig komen de pleurocarpen ten tonele, en in snel tempo overwoekeren zij alle aërocarpen; een der eerste is *Rhynchostegium confertum*, daarna volgen *Amblystegium serpens*, *Hypnum cupressiforme*, *Homalothecium sericeum*, *Brachythecium populium* en *velutinum*, tenslotte zelfs *Brachythecium rutabulum* en *salebrosus* en *Eurhynchium Stokesii*. Varenen als *Polypodium vulgare* en *Dryopteris austriaca* en Dr. *Filix mas* en diverse hogere planten (ook hier eerst *Sagina procumbens*, dan *Poa annua* en *compressa*, *Festuca rubra*, *Erigeron canadense*, *Capella bursa pastoris*, enz.) vestigen zich nu en met de mosvegetatie is het dan spoedig gedaan.

In de Hortus botanicus.

Ook hier valt voor de mossenliefhebber nog wel wat te beleven. In het begin noemde ik

al *Cratoneurum filicinum*. Buiten de kassen vinden we op de grond de met potaarde aangevoerde *Lunularia vulgaris*, alsmede veel *Marchantia polymorpha*. In de kassen groeit op de aarde van de potten der palmen en boomvarens *Conoccephalum conicum*, terwijl de alerlijke *Hypopterygium ceylanicum*, die op een folieus levermos lijkt, maar een bladmos is, en op de wortels der boomvarens zit, uit de tropen als "Onkruid" is meegekomen (zie N.K.A. 50, p.390). Tussen het *Sphagnum*, waarin de *Drosera*'s en tropische orchideën gekweekt worden, vinden we *Pallavicinia Lyelli*, en de turfmoes in de hangende, houten bakken der epiphyten is dicht begroeid met *Leptobryum pyriforme*. Verder zien we nog vele rare, exotische soorten, die wegens hun sterilitéit, etiolatie en onbekende herkomst niet thuis te brengen zijn.

De mosflora van Leiden, vergeleken met die van ons hele land.

Voor liefhebbers van getallen volgen hier dan tenslotte nog enige quantitative gegevens. Men bedenke echter wel, dat deze slechts betrekkelijke waarden hebben, daar te. nog voortdurend nieuwe soorten zowel voor Leiden als voor Nederland ontdekt worden (waaronder zowel echter immigranten als vroeger over het Noofd geziane soorten), 2e. de soortenaantallen veranderen door veranderende systematische inzichten (splitsing of vereniging van soorten), 3e. nog steeds soorten in ons land uitsterven, of (helaas vaker!) uitgeroeid worden, 4e. vroegere opgaven niet altijd juist zijn en door revisie der oude herbaria zowel "nieuwe" indigenen aan het licht gebracht worden, alsook door foute determinaties inlands gewaande soorten geschrapt moeten worden. Van de laatste categorie noem ik *Brachythecium plumosum*, die volgens Wachter en mij niet inlands is, en *Amblystegium Kochii*, welke materiaal van Warmond (leg. Dz. en Mb.) m.i. geen *A. Kochii* is, dus althans niet bij Leiden voorkomt.

Van de 365 uit ons land bekende (incl. in historische tijd uitgestorven) musci en 102 idem hepaticae (laatste stand) telt Leiden's omgeving er 201, resp. 29, oftewel 55% resp. 28%. Hiervan kende Boerhaave (1720) er al 37 resp. 4, de *Prodromus* ed.II (1893) vermeldt er 178, resp. 25. Sindsdien zijn er zeker 35 musci en 6 hepaticae bij Leiden uitgestorven, van vele andere moet het gevreesd worden. Er zijn sinds 1893 23 resp. 4 soorten bij gekomen, zodat voor de huidige mosflora van Leiden niet meer dan 166 resp. 23 spp. vermeld kunnen worden. Toch zijn dit respectabele getallen, als we bedenken, dat Leiden slechts in 2 der 10 Nederlandse plant-geografische districten valt! Dat het percentage voor de hepaticae zo veel lager ligt dan voor de musci, komt zeker ten dele doordat zij minder intensief verzameld zijn, maar toch grotendeels door het ontbreken van natte duinvalleien en van oligotrophe gronden, die in verband met hun meer atlantische flora relatief rijker aan levermossen zijn (vgl. ons diluvium!).

Al hebben dus zowel de mosflora als de mosvegetatie rond Leiden zeer zware verliezen geleden, en zijn zij niet meer zo uitzonderlijk rijk als vroeger, toch hoop ik met het voorgaande overzicht-in-vogelvlucht te hebben duidelijk gemaakt, dat zij nog steeds enige interessante aspecten opleveren.

J.J. Barkman.

Mossen van Zuid-Limburg.

De volgende mossen werden door mij verzameld tijdens een veertiondaags verblijf in Juli 1946 in Zuid-Limburg. Tot Verduidelijking van deze lijst moge het volgende dienen:

de vindplaatsen Bemelen, Valkenburg, Wa lwijlre, Viswijlre, Kunrade en Cronsselerput zijn overwegend kalkhoudend, dus basische terreinen, de andere zijn in hoofdzaak leemhoudend. De afkortingen achter de soortnamen geven de vindplaatsen aan en wel als volgt: B = Bemelen en omgeving, Be = bos bij Beertsenhove, Bov. = Bovenste en Onderste bos bij Epen, C = Cronsselerput bij Stokkum, E = Epen en omgeving, G = in de Geul of aan de oever, Ge = bos bij Gerendal, K = omgeving van Kunrade en Ransdaal, Ka = waterput bij Kamerig, M = Mechelen en omgeving, Ni = Niswijle en Niswijler bos, Sch = Schweiberger bos bij Mechelen, V = Valkenburg en omgeving, Vijl = Vijlener bossen tussen Epen en Vaals, Wa = Wahlwijlre en omgeving, Wij = sluis in de Geul bij Wijlre. Verder betekent a = algemeen en v.a. = vrij algemeen. De onderstreepte soorten zijn nieuw voor Nederland. De gevolgde nomenclatuur is die van Gams (1940) I Musci.

<i>Asplenella abietina</i> (L) C.Müll.	K	<i>Dicranella heteromalla</i> (L) Schimp	a
<i>Amblystegium serpens</i> (Hedw) Br,En.	a	" <i>subulata</i> (Hedw) Schimp	V,Vijl
<i>Anisothecium rubrum</i> (Huds), Lindb.	V	<i>Dicranoweisia cirrata</i> (L) Lindb	a
<i>Anomodon viticulosus</i> (L) H. & T.	V,B	<i>Dicranum Scoparium</i> (L) Hedw.	a
<i>Atrichum undulatum</i> (Hedw) P.Beaea	a	<i>Diadelphodon luridus</i> Hornsch	B,E,K.
<i>Aulacomnium androgynum</i> (Hedw) Schw	v.a.	" <i>tophaceus</i> (Brid) Jur	Ni,
<i>Barbula convoluta</i> Hedw.	G,B.	<i>Ditrichum flexicaule</i> (Sch) Hampe	V
" <i>fallax</i> Hedw.	M	" " <i>var. densum</i> Br.eu	Wa
" <i>revoluta</i> (Schr) Brid	V	<i>Encalypta contorta</i> (Wulf) Linb.	V,Wa
" <i>unguiculata</i> Hedw.	v.a.	" <i>vulgaris</i> (Hedw) Hoffm	B.
" <i>vinealis</i> Brid	V	<i>Erythrophyllum rubellum</i> (Hoff) Loeske	
<i>Brachythecium glareosum</i> (Br)Br.eu.	V	(= <i>Didymodon rubellus</i> Br.eu)	Ni
" " <i>rutabulum</i> (Hedw)Br.eu.	v.a.	<u><i>Eucladium verticillatum</i> (L) Brid</u>	B.
<i>Bryum argenteum</i> Hedw.	a	<i>Eurhynchium Schwaerzii</i> (Tuen) Hobk	G,M,Sch
" <i>capillare</i> Hedw.	a	" " <i>var. hians</i> J & S	B,E,Ge
" " <i>var. flaccidum</i> Br. eu	Wij	" <i>Stokesii</i> (Turn) Br. eu	a
" <i>ventriosum</i> Dicks	G	" <i>striatum</i> (Schreb) Schimp	Be,Ge,Ni,
<i>Calliergonella cuspidata</i> (L) Loeske	G		Sch, V.
<i>Camptothecium butescens</i> (Huds) Br.eu V,B. Wa,		<i>Fissidens bryoides</i> (L) Hedw	E,Ni,Wa
<i>Campylium chrysophyllum</i> (Brid) Bryhn	v.a. Wa	" <i>pusillus</i> Wils	C
" <i>protensum</i> (Brid) Broth.	M	" <i>taxifolius</i> (L) Hedw.	v.a.
" <i>stellatum</i> (Schreb) L & J	M	<i>Funaria hygrometrica</i> (L) Sibth	a
<i>Campylopus fragilis</i> (Dicks) Br. eu	Bov.	<i>Georgia pellucida</i> (L) Rabenh. Bov, Sch, Vijl	
" <i>piriformis</i> (Sch) Briol.	Bov.	<i>Grimmia apocorpa</i> (L) Hedw.	B
" <i>subulatus</i> Sch	B.	" <i>pulvinata</i> (L) Sm	v.a.
<i>Ceratodon purpureus</i> (L) Brid	a	" " <i>var. obtusa</i> Huebn	Ge
<i>Cirriphyllum piliferum</i> (Schr) Groul	Sch	<i>Gymnostomum calcareum</i> Br.Germ	V
<i>Cratoneurum filicinum</i> (L) Roth	G	<i>Gyroweisia tenuis</i> (Schr) Schimp	V
" " <i>var. fallax</i> Moenkem	G,C	<i>Homalothecium sericeum</i> (L) Br. eu.	v.a.
<i>Gtenidium molluscum</i> (Hedw) Mitt	Ge,V,Wa	<i>Hygroamblystegium irriguum</i> (Wils)Loeske	G,Ka
		<i>Hypnum cupressiforme</i> L	a

<i>Hypnum cupressiforme</i> L. var. <i>tectorum</i>	Br.eu M.V.	<i>Tortula muralis</i> (L.) Hedw.	a
<i>Isopterygium elegans</i> (Hook) Lindt.	Ni.	<i>Weisia viridula</i> (L.) Hedw.	B,V
<i>Isoetecium myosauroides</i> Brid	Sch	<u>Hepaticae.</u>	
<i>Leptobryum pyriforme</i> (L) Wils	Ni, Na	<i>Blasiopusilla</i> L.	Be.
<i>Leptodictyum riparium</i> (L) Warnst	G, M	<i>Calyptogeia fissca</i> (L.) Raddi	Sch.
<i>Leskea polycarpa</i> Ehrb	K	" <i>Trichomanis</i> (L.) Corda,	v.a.
<i>Mniobryum albicans</i> (W) Limp	Bov	<i>Cephalozia bicuspidata</i> (L) Dum,	v.a.
" <i>carneum</i> (L) Limp	G, E, Sch	" <i>connivens</i> (Dicks.) Spruce.	G.
<i>Mnium affine</i> Bland	Vijl	<i>Chiloscyphus pallescens</i> (Ehrh.) Dum.	Ge, V
" <i>hornum</i> L	a	" <i>polyanthus</i> (L) Corda.	v.a.
" <i>marginatum</i> (Dicks) Palis	Be, K, V	<i>Conocephalus conicus</i> (L) Dumas.	G.
" <i>punctatum</i> (L) Hedw	E	<i>Diplophyllum albicans</i> (L) Dum Bov, Vijl,	
" <i>rostratum</i> Schrad	v.a.		Sch.
" <i>stellare</i> Reich	Be, E, G, M, Sch	" <i>obtusitolium</i> (Hook). Dum Bov,	
" <i>subglobosum</i> Br.eu	Ge		Vijl.
" <i>undulatum</i> (L) Weis	a	<i>Eucalyx hyalinus</i> (Lyell) Broidl.	E
<i>Orthodicranum montanum</i> (Hedw.) Loeske	Sch	<i>Gymnocolea inflata</i> (Huds) Dum. v.	v.a.
<i>Orthotrichum affine</i> Schrad	E, M	<i>Jungormania caespiticia</i> (Lindenb).	Bov.
" <i>anomalum</i> Hedw.	B	<i>Isopachus bicrenatus</i> (Schm.) Bach.	Bov.
" <i>diaphanum</i> (Smel) Schrad	v.a.	<i>Leiocolea muelleri</i> (Lindenb) Jurg.	M.V.
<i>Oxystegus cylindricus</i> (Br) Lindb (= Didy-		<i>Lepidozia reptans</i> (L) Dum.	Sch.
<i>modon</i> c. Br.eu)	V	<i>Lophocolea bidentata</i> (L) Dum	v.a.
<i>Plagiothecium denticulatum</i> (L) Br.eu E		" " var. <i>ciliata</i> Warnst M	
" " " var. <i>laetum</i> Linb Sch		" <i>heterophylla</i> (Schr) Dum	v.a.
" " <i>roseaeum</i> (Hampe) Br.eu Sch		<i>Lophozia excisa</i> (Dicks) Dum	Vijl
<i>Platyhypnidium rusciforme</i> (Neck) Fleisch	G	" <i>ventricosa</i> (Dicks) Dum	K
<i>Pleuroidium alferhifolium</i> (Dicks) Rabenh C, Bov.		<i>Marchantia polymorpha</i> L	V
<i>Pohlia elongata</i> Hedw.	Vijl	<i>Metzgeria furcata</i> (L) Dum	Sch
" <i>nutans</i> (Schr) Lindb	a	<i>Nardia geoscypha</i> (de Not) Lindb	Bov
<i>Pogonatum aloides</i> (Hedw.) Palis	Bov, Vijl	" <i>scalaris</i> (Schröd) Gray	Bov, Vijl
<i>Polytrichum commune</i> L	v.a.	<i>Pellia epiphylla</i> (L) Lindb	Sch
" <i>juniperum</i> Willd	v.a.	" <i>Fabroniana</i> Roddi	Ge, V
<i>Rhynchostegiella algeriana</i> (Brid) Broth B, M		<i>Phagiochila asplenoides</i> (L) Dum	v.a.
<i>Rhynchostegium megapolitanum</i> (Bland) Br.eu E		<i>Plectocolea granulata</i> (Sm) Evans	Bov.
" <i>murale</i> (Neck) Br. eu.	E	<i>Ptilidium ciliare</i> (L) Hamp	Be, Ge
<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i> (L) Warnst.	a	<i>Scapania compacta</i> (R) Dum	Vijl
" <i>triquetrus</i> (L) Warnst.	V.	" <i>irrigua</i> (Nees) Dum	Bov
<i>Scleropodium illecebrum</i> (Schw) Br. eu	V	" <i>memorosa</i> (Mich) Dum	Bov
" <i>purum</i> (L) Limp	a	<i>Targionia hypophylla</i> (L) Corda	V.
<i>Syntrichia ruralis</i> (L) Brid.	B		
<i>Thuidium edognitum</i> (L) Lindb	Wa		
" <i>tamariscinum</i> (Hedw.)	Br.eu V, Wa.		

E. Agsteribbe.

MOSSEN VAN HET KORENBURGERVEEN (bij Winterwijk).

<i>Acrocladium cuspidatum</i> (L) Lindb.
<i>Atrichum undulatum</i> (L) P. Beauv.
<i>Aulacomnium palustre</i> (L.) Schwaegr.
<i>Calliergon stramineum</i> (Dicks.) Kindb.
<i>Calyptogeia Trichomanis</i> (L.) Corda
<i>Campylopus flexuosus</i> (L.) Brid.
<i>Cephalozia bicuspidata</i> (L.) Dum.
<i>Chiloscyphus polyanthus</i> (L.) Corda
<i>Dicranella cerviculata</i> (Hedw.) Schimp. (met monstruos kapsel)
" <i>heteromalla</i> (L.) Schimp.
<i>Dicranoweisia cirrata</i> (L.) Lindb.
<i>Dicranum Bonjeani</i> De Not.
" <i>scoparium</i> (L.) Hedw.
" <i>undulatum</i> Ehrh.
<i>Drepanocladus fluitans</i> (L.) Warnst.
<i>Eurhynchium Stockesii</i> (Turn.) Br. eur.
<i>Funaria hygrometrica</i> (L.) Sibth.
<i>Gymnocolea inflata</i> (Huds.) Dum.
<i>Hypnum cupressiforme</i> L.
<i>Leptodictyum riparium</i> (L.) Br. eur. fo. <i>longifolium</i>
<i>Lophocolea bidentata</i> (L.) Dum.
" <i>heterophylla</i> (Schröd.) Dum.
<i>Marchantia polymorpha</i> L.
<i>Mnium hornum</i> L.
<i>Pellia epiphylla</i> (L.) Lindb.
<i>Plagiothecium denticulatum</i> (L.) Br. eur. s.l.
" cf. <i>roseaeum</i> (Hampe) Br. eur.
<i>Pleurozium Schreberi</i> (Willd.) Mitten
<i>Pogonatum aloides</i> (Hedw.) P. Beauv.
<i>Pohlia nutans</i> (Schreb.) Lindb.
<i>Polytrichum commune</i> L.
" <i>gracile</i> Diks.
<i>Rhynchostegium megapolitanum</i> (Bland.) Br. eur.
<i>Scleropodium purum</i> (L.) Limp.
<i>Sphagnum compactum</i> de Candolle
" <i>fimbriatum</i> Wils.
" <i>palustre</i> L.
" <i>squarrosus</i> Pers.
" <i>subsecundum</i> Nees.

Winter, 1946.
S. Groenhuijzen.

Ledenlijst.

		Bewerker van:
Bestuur:		
Dr. R.v.d.Wijk	Goeman Bergesiuslaan 20,	Groningen Voorzitter. Fissidens
W.D.Margadant	Oranjelaan 3,	Wageningen Secr.pennigm. Mium
W. Meijer	Prins Hendrikkade 96,	Zaandam redacteur. Scapania
S.Groenhuyzen	Wijtenbachstr. 14'''	Amsterdam O
E.Agsteribbe	Galileiplantsoen 5 ha.	" Campylopus
J.J.Barkman	Kamerlingh Onneslaan 21	Leiden
G.H.J.Brilleman	Oldenzaalsestraat 336	Hengelo
D.Bakker	Nieuwstraat 1	Goes
P.den Dulk	Diederweg 133	Wageningen Dicranum
Mej. R.Bloemers	Rijkstratweg 193	Ronkum
G.M.Elferink	Azelosche straat 27	Borne (O)
Mevr. J.Koops	Zuiderparklaan 360	Den Haag
F.Kuiper	Beethovenlaan 26	Bilthoven
J.Landwehr	Katerstraat 57	Amstelveen
Mej. R.Jonker	Westermont H95	Tessel
Mevr. S.Margadant	Oranjelaan 3	Wageningen
J.Meltzer	Gezichtslaan 80	Bilthoven
A.J.Roekam	Admiralengracht 257'''	Amsterdam W
P.Roorda van Eyeliga	Karnjesweg 146	Wageningen
N. " " "	" " "	"
W.Stork	Markt 71	Den Bosch
W.Vergouw	Bloemgracht 189 A1	Amsterdam
V.Weathoff	Breekelootkade 11	Rijswijk Drepanocladus
Mevr. N.Weathoff	"	"
M.Witkamp	Westerhofse pad 68	Wageningen
J.Zandstra	Hertenlaan 2	Bennekom
J.J.Vorstappen	J. Meloenstraat 125	Den Haag
J.van Dijk	v. Hallstraat 133	Amsterdam
G.Staal	Tarborsterweg 10	Wageningen Rhaconitrium
W. van Zeist	Groen van Prinstererstraat 21	Utrecht
<u>OPROEP</u>	Geslachtenbewerken.	

Aan de leden wordt verzocht om uit hun herbaria materiaal toe te zenden aan de menschen die in bovenstaande lijst met een mossengeslachtsnaam achter hun eigen naam prijken. Alleen vondsten voorzien van vindplaats, datum, etc. en van een voorlopige eigen determinatie zijn welkom. De bedoeling is dat aan de hand van dit materiaal en het herbarium van de K.N.B.V. binnen een jaar deze geslachten een voorlopige bewerking ondergaan. Op aller medewerking wordt gerekend.

Het Bestuur.